

KESKUSTELUNANALYYSI JA KIELITYPOLOGIA

(Joensuu 16.5. 2003)

Esa Itkonen, Turun yliopisto

D) Keskustelunalyysin (= CA) perusheikkous: tutkimustulosten banaalisuus

Seuravassa tiivistelmä Harvey Sacksin luomista CA:n avainkäsitteistä esimerkein havainnollistettuina; lähteenä Duranti (1997):

“(1) A: Hello
B: Hello

(2) A: This is Mr. Smith may I help you
B: Yes, this is Mr. Brown” (s. 247)

“Sacks [*sic!*] argued that the way these exchanges are organized shows an important property of verbal interactions, namely the fact that communication is organized **sequentially**” (s. 248).

“Sacks [*sic!*] noted, for instance, that certain utterances by one speaker would call for a particular type of response by another speaker. If a person says *hello*, the other can also say *hello* — in (1) above —, [and] if a person gives his name — in (2) above —, the other also tends to provide his name in the next turn. ... To talk about such two-turn sequences, Sacks and his colleagues introduced two important concepts: the notion of **adjacency pair** and the notion of **preference**” (p. 250).

“Here are some examples [of adjacency pairs]:

Question/answer: (9) A: What’s the name of that colour?
B: Blue

Offer/rejection: (12) A: You wanna sandwich?
B: No thanks

The notion of adjacency pair constitutes an important [*sic!*] innovation ...”

(p. 252).

“Empirically, since utterances do not usually appear with tags on them clarifying what their illocutionary force (or ‘point’) is, the method [*sic!*] of looking at adjacency pairs rather than isolated utterances offers a better sense of what speakers are accomplishing. Thus, in [e.g. (9)] above, the utterance [*Blue*] is ... a response to the utterance produced by A and a “solution” to the problem created by it” (p. 254).

“Sacks [*sic!*] noticed that there is a tendency to answer *yes* to a question like *may I help you?* ... Conversation analysts [*sic!*] have shown that in all kinds of situations there are **preferred courses of action** and that the study of both **preferred** and **dispreferred** replies to questions ... can give us a sense of what is considered normal or expected in any given situation. ... Sacks and other conversation analysts did not think of preferences as psychological properties...” (s. 259–260)

“It is always possible to resist or violate a preference in favor of a dispreferred move. Such alternative moves, however need some **extra work** and are not without consequences. Dispreferred activities (e.g. saying ‘no’ to an offer, disagreeing on an assessment, etc.) are **usually** performed with delay between turns, are **commonly** delayed within turns, and are variously softened and made indirect” (s. 261; painotus E.I.).

“A set of phenomena where one can see the notion of preference at work is what conversation analysts call **repair**. ... The phenomena called ‘repairs’ ... are attempts at resolving what is being **perceived** and/or **defined** as a ‘problem’ or ‘trouble’ in the course of an interaction. ... Other times, a participant might simply **feel** that what has been said is not accurate or needs to be rephrased, **corrected**, or augmented. ... In (26) below, the speaker rectifies his earlier description making it more specific (*my son* becomes *my oldest son*):

(26) Ralph: Somebody said looking at my,, son my oldest son, ” (s. 261–262; painotukset – ensimmäistä lukuun ottamatta – E.I.).

“Schegloff, Jefferson, and Sacks found that repairs are organized in predictable, that is **common, recurrent** ways. ... Speakers have **choices** [= psychological, *parole*], but those choices are constrained by the **system** [= social, *langue*] within which they must operate in order to be members of the society” (s. 263; painotus E.I.).

Alasuutari (1995: 170): “S: ‘Hyvää päivää. Olisittekos kiinnostunut tilaamaan

kehityslehden.' R: 'Mä asun kylläkin Los Angelesissa, en ollenkaan näillä kulmilla. Mutta nämä kaverit asuvat täällä, kysypä heiltä.' — Katkelmassa S:n lausuma ymmäretään kohteliaaksi pyynnöksi, että R ryhtyisi lehden tilaajaksi, vaikka se kirjaimellisesti onkin muotoiltu kysymykseksi, olisiko R **kiinnostunut** tilaamaan lehteä. Samoin R:n vastaus ymmäretään kielteiseksi vastaukseksi, vaikka hän ei itse asiassa vastaakaan ei."

Lehtinen (2003: 90–91): "Esimerkiksi yhdessä raamatuntutkiskelussa osallistuja kuvaa Israelin kansaa siten, että heille on annettu 'erikoista valoa'. Adventistisessa kulttuurissa sanotaan yleisesti, että adventisteilla on 'erikoista valoa' suhteessa muihin seurakuntiin. Tämän kulttuurisen tiedon perusteella tulkitsen, että käyttämällä tätä termiä Raamatun kertomus tehdään relevantiksi nimenomaan adventistien kannalta, samastetaan Israelin kansa ja adventistit."

Hakulinen (1997a: 13): "Olennaista [keskusteluanalyysille] on oivallus, että keskustelu ei ole kaaos eikä puhujien keskinäinen ymmärrys perustu sattumaan." [Kommentti: Keskinäisen ymmärryksen juuret on haettava kielenoppimisesta ja jo sitä edeltävästä lapsen ja äidin/isän esikielellisestä vuorovaikutuksesta.] "Sittemmin [so. 1980-luvun jälkeen] on käynyt ilmi, että monet institutionaaliset keskustelut eroavat arkikeskustelusta juuri vuorottelun sääntelyn suhteen. Esimerkiksi erityyppisten haastattelutilanteiden ja luokahuonekeskustelun osallistujat ovat **orientoituneet siihen epäsymmetriseen tilanteeseen**, että yksi osapuoli asettaa kysymyksiä, toinen vastaa niihin" (1997b: 33; painotus E.I.). "Puhetta voi selvimmin jaksottaa sen mukaan, miten puhujat vaihtuvat" (ibidem: 37). [Kommentti: Niinkö?! Eikö puhetta jaksotetakaan esim. puhujien vaatetuksen värierojen perusteella?]

CA-tulosten baanaalisuus on kiistaton. Siihen voidaan reagoida joko a) diplomaattisesti tai b) epädiplomaattisesti. a) Erkki Lyytikäinen: "Tulokset vaikuttavat ensi näkemältä itsestäänselvyyksiltä: kaikkihan me olemme tuon aina tienneet. Mutta ilmeisesti viisaus piileekin oivalluksessa, että mitään teorioita ei kielitieteessä enää tarvita." b) Eläkkeellä oleva fennistiikan professori N.N.: "Esa, eivätkö sinunkin mielestäsi nuo Virittäjän viime vuosien artikkelit muistuta kansakoululaisten ainekirjoituksia?"

II) CA:n neljä perusristiriitaa:

1) Suhde normatiivisuuteen

Perinteellinen distinktio: normi ↔ intuitio vs. aineisto/korpus ↔ ('naturalistinen') havainto.

Normi = systeemi/*langue* vs. aineisto = *parole*. Normia/normatiivisuutta **ei voi havaita**; vrt. Körner (1960: 117): "But the correctness of a performance is not among its perceptual characteristics; it cannot be, since it is a relation between the performance and an adopted rule — a relation which is more fully expressed by the statement that the performance conforms to the adopted rule." Seikkaperäisemmin sääntöjen/normien ontologiasta ja epistemologiasta ks. Itkonen (1978: 5.1 = 'Ontology: Rules of Language as Constituted by 'Common Knowledge' ja 5.2 = 'Epistemology: the Distinction between Language and Linguistic Intuition'). Ns. 'Humen giljotiinin' mukaisesti normatiivisuutta eli sitä mitä **pitää** tehdä ei voi redusoida siihen mitä (de facto) **tehdään**; ks. Itkonen (1978: luku 7.0 = 'The Ineliminability of Linguistic Normativity'), edelleen Itkonen (2003: luku X = 'Philosophical Logic' ja luku XI = 'Axiomatics in Formal Logic and in (Autonomous) Linguistics')

CA:lle ominainen ristiriita on siinä, että se haluaa samanaikaisesti säilyttää normin ja kieltää intuition:

Heritage (1996: 248): "Vierusparirakenteen **normatiivisuus** ja siihen liittyvät odotukset ilmenevät selvästi keskustelijoiden käytöksestä juuri [normin] rikkomisen yhteydessä." Mutta s.230-231: "Keskustelun analyysin metodologiaan kuuluu ehdoton vaatimus käyttää luonnollisista vuorovaikutustilanteista kerättyjä aineistoja ja vastaavasti pyrkimys välttää ... **intuition** käyttöä...".

"Kyseessä on yhteisellä harjoitettu vuorotellen puhumisen säätely, sisäistetty **normisto**" (Hakulinen 1997b: 33; painotus E.I.). Mutta: "Tutkimuskohteena on keskusteluanalyysissa naturalistinen aineisto... Mitkään simuloinnit sen enempää kuin tutkijan **intuities** eivät pysty tavoittamaan sitä toimintojen ja merkitysten kirjoa, joka ihmisillä spontaanisti toimiessaan on käytössään" (Hakulinen 1997a: 15; painotus E.I.).

Huolellisemmassa analyysissä voidaan todeta koko CA-aineiston **piilevä normatiivisuus**: "CA tutkii ymmärrettävää ja järkeenkäypää puhetta" (Heritage 1996: 236). Siispä CA-aineisto **ei** olekaan 'naturalistista'. Samaan tulokseen päätyy myös Arminen (2003), joskin hänen terminologiassaan olisi parantamisen

varaa: “Keskusteluanalyysin tutkimat vuorovaikutuksen rakenteet, kuten vieruspari tai puheen vuorojen vuorottelu, eivät ole ensisijaisesti tilastollisia lainalaisuuksia vaan **loogisia** [po. normatiivisia] rakenteita” (painotus E.I.).

Edellä luonnehdittu perusristiriita 1) ilmenee edelleen monin eri tavoin:

A) **Normin** käsite on erottamaton **oikean** (= ‘korrektin’) ja **väärän** (= epäkorrektin) käsitteistä. Siksi Hakulinen (1997b: 35) erehtyy seuraavassa väitteessään: “Sellaiset kysymykset kuin ‘Puhuuko NN oikein?’ tai ‘Onko tämä lausuma korrekti?’ eivät ole keskusteluanalyysissa esillä.” Erehdyksen osoittaa se, että Hakulinen itse kumoo oman väitteensä: “Itse asiassa muotoilu *Mä luulen, et sil oli neljä* ei olisi **sopivakaan** tähän kontekstiin” (1997b: 54; painotus E.I.; huomaa että ‘sopiva’ = ‘korrekti’). Itse asiassa CA:n suhde aineistoonsa on kokonaisuudessaan ‘oikea vs. väärä’-distinktion läpikäynnä; vrt. esim. Heritage (1996: 242): “**Poikkeavien** tapausten (deviant cases) tarkastelu, joissa vierusparirakenne ei toteudu kokonaan tai ainakaan ongelmattomasti, tarjoaa vahvimmat perustelut vierusparirakenteen normatiivisesta luonteesta” (painotus E.I.; huomaa että poikkeava = epäkorrekti).

B) Intuition käyttö kielletään virallisesti (vrt. edellä) mutta hyväksytään käytännössä: “Tarkastellaan seuraavaa lausumaa: (10) *Mikset sä tuu käymään joskus?* Olisi ainakin kuviteltavissa, että (10) voitaisiin kuulla valituksena ja että siihen vastattaisiin sellaisena, esimerkiksi näin: *Olen pahoillani. Mä oon ollu hirveen kiireinen viime aikoina*” (Heritage 1996: 250).

“Ajatellaan, että puhuja A esittää seuraavatyypin vuoron *On niin vaikea muuttaa pois Helsingistä*. Reaktioksi vuoroonsa hän voi saada useita vaihtoehtoisia ‘palautteita’. Keskustelukumppani, joka reagoi sanomalla *Ai jaa* käsittelee vuoroa uutisena” (Hakulinen 1997a: 15). “Rivin 73 *No ei* on ymmärrettävissä vain yhdellä tavalla: “paljo huolet paina lähiaikoina”. Tällainen ‘elliptisten ilmaisujen täydentäminen’ tai sellaisella spekuloinen ei kuitenkaan kuulu keskusteluanalyttiseen menetelmään” (Hakulinen 1997b: 41; tässä yhdessä ja samassa sitaatissa esiintyy ‘skitsofrenisellä’ tavalla sekä intuition käyttö että sen hylkääminen).

C) **Korjauksen** (‘repair’) käsite on ilmeisellä tavalla normatiivinen ja edellyttää siis ‘oikea vs. väärä’-distinktion. CA:n asenne siihen normiin, johon

‘korjattu’ ilmiö suhteutetaan, on kuitenkin omalaatuinen: “The phenomena called ‘repairs’ by conversation analysts, however, are not contingent upon error in the traditional sense, ...” (Duranti 1997: 261). “Keskusteluanalyysi ei siis lähde siitä, että jokin puheen osa on ‘virheellinen’ tai ‘poikkeama’, vaan tapauksista, joissa **keskustelijoiden itsensä** huomataan käsittelevän jotakin puheen kohtaa ongelmallisena” (Sorjonen 1997: 112; painotus E.I.). Tässä ehdoin tahdoin häivytetään ero subjektiivisen ja intersubjektiivisen välillä. **Keskustelijat itse** tekevät seuraavan tyyppisiä korjauksia *my son* → *my oldest son* (vrt. edellä) ja *glear plue sky* → *clear blue sky*. Näistä korjauksista edellinen on subjektiivinen siinä mielessä, että korjattu ilmiö ei riko kielen normeja, kun taas jälkimmäinen on intersubjektiivinen siinä mielessä, että korjattu ilmiö rikkoo kielen normeja (koskapa englannissa ei ole sanoja *glear ja *plue). On yksinkertaisesti typerää kieltää tämän eron olemassaolo. Toisin kuin Sorjonen näyttää oletavan (s. 111–112), kielivirheiden (kuten *glear plue sky) olemassaolo voidaan todeta yksittäisistä kieliteorioista riippumatta.

Edellä sanotun perusteella voidaan todeta, että mikään ei näytä muuttuneen joulukuun 1977 jälkeen, jolloin kirjoitin seuraavasti:

“The central issue here concerns the role of **normativity** in linguistic data. I do not think that the importance of this concept has yet been grasped in current theoretical linguistics. As long as this continues to be the case, no adequate understanding of the metascientific status of linguistics can, in my opinion, be reached” (Itkonen 1978: Preface).

Perusargumentti säilyi samana — joskin laajennetussa muodossa — myös seuraavassa kirjassani:

“However, I soon realized that only the most concrete and, I think, the most trivial aspects of linguistic behavior are amenable to something like causal analysis in the traditional sense. In more complex cases — and particularly at the level of global linguistic behavior — it is necessary to resort to the concept of **rationality**. But this is a **normative** concept and, therefore, apart from having difficulties in reinterpreting it as a core of causal description, I was threatened by a reappearance, though in a new form, of all the controversies connected with *GTM* [= Itkonen 1978]. Yet I had to go in the direction dictated by the logic of the inquiry. In so doing I had to define my position on several large issues, including truth, meaning, and explanation in the human sciences” (Itkonen 1983: Preface; painotus lisätty).

2) Suhde statistiikkaan

On itsestään selvää, että **preferenssin** käsite on piilevästi statistinen; ja sama pätee sellaisista jo edellä siteeratuista termeistä kuin **common, usual** ja **recurrent**. On jo pitkään ollut tiedossa, että esim. sellainen muotoilu kuin 'X tapahtuu usein' ei täytä tieteellisyyden vaatimuksia; vrt. 'Jalankulkijat jäävät usein suojatiellä auton alle' ~ 'Suomen kielen opiskelijat valmistuvat usein maistereiksi'. Kun CA väittää, että jokin ilmiö on 'yleinen' tai esiintyy 'usein', on mahdotonta tietää, pitäisikö ilmiö suhteuttaa suojatiellä auton alle jääviin jalankulkijoihin vai maistereiksi valmistuviin suomen kielen opiskelijoihin. Ongelma voitaisiin poistaa ottamalla statistiikan keinot käyttöön. Miksi näin ei ole tehty? Ilmeisesti siksi, että statistiikka — ja yleisemmin formalisaatio — on CA:n edustajille liian **vaikeaa** (vrt. Itkonen 2003: Preface).

Kielisysteemin (*langue*) kuvauksessa riittää käytännössä **intuitio**. Sitä vastoin kielellinen **variaatio** koskee ajallis-paikallisten esiintymien **frekvenssejä**, ja on selvää, että tällä alueella intuitio ei enää riitä, vaan on turvauduttava **havaintoon** ja havaittujen ilmiöiden **statistiseen** analyysiin (ks. Itkonen 1978: 153; 1980; 1983: 75, 260–278; 2003: luku XVI; yhteenveto intuition ja statistiikan yhteistyöstä: Itkonen 2002). Siksi onkin aivan ällistyttävää törmätä sellaiseen 'metodiin', joka kieltää **sekä** intuition käytön **että** statistiikan käytön. Tämä on aito ristiriita, joka perustuu keskeneräiseksi jääneeseen ajatteluun. Se ei kylläkään ole ominainen vain CA:lle vaan yleisemmin ns. 'laadulliselle tutkimukselle'.

Tässä yhteydessä on vielä otettava kantaa **yleistyksen** käsitteeseen. Intuitiopohjaisessa tutkimuksessa yleistyksen eivät ole luonteeltaan statistisia vaan perinteellisen näkemyksen mukaan "we have a generalization when a set of rules [of grammar] about distinct items can be replaced by a single rule [of grammar] about the whole set" (vrt. Itkonen 2003: 66–67). Havaintopohjaisessa tutkimuksessa yleistysten täytyy sita vastoin olla luonteeltaan statistisia (vrt. edellä). Tämän selkeän kahtiajaon vastaisesti tai lisäksi on 'laadullisen tutkimuksen' sisällä kehitetty 'kolmas vaihtoehto' eli 'olemuksellinen yleistys', jonka sisältö voidaan tiivistää seuraavasti: 'Tapaustutkimuksen on oltava edustava mutta silti se ei ole tilastollisesti yleistettävissä muihin tapauksiin' (ks. Eskola & Suoranta 1998: 65–68). Tämä käsittehirviö on metodologisesti kestämätön.

3) Suhde psykologisiin selityksiin

Ristiriita on siinä, että vaikka psykologiset selitykset virallisesti kielletään, niitä käytetään aina ja kaikkialla:

"Don't worry about how fast [people] are thinking. First of all, don't worry whether they are 'thinking'... Just take any other are of natural science [*sic!*] and see, for example, how fast molecules do things. And they don't have very good brains" (Sacks 1992: 11). Mutta toisaalta jo edeltävissä sitaateissa on nähty yhtämittäinen sitoutuminen psykologisiin selityksiin (= 'thinking'): norminvastainen teko vaatii suorittajaltaan **ylimääräistä** (psykologista) **työtä** ('extra work'); puhuja suorittaa korjauksen, kun hän **havaitsee** tai **tuntee** ongelman; ja **valinta** ('choice'), jonka puhuja tekee sosiaalisten normien ('norm', 'constraint') puitteissa, on luonteeltaan väistämättä (yksilö-)psykologinen.

Edelleen: "Tutkimuksen tavoitteena ei ole yksittäisten puhujien yksittäisten lausumien saati **intentioiden** tutkimus tyyliin 'näin sanoessaan puhuja NN haluaa tehdä sitä-ja-sitä', eikä se siis ole hermeneuttisessa kehässä pyörimistä" (Hakulinen 1997a:17; painotus E.I.) Mutta: "Partikkeli *Nii* on tulkittavissa merkiksi Sadulle, että kertomusta voi jatkaa. Veli osoittaa, ettei hän **aio** käyttää pitempää vuoroa vaan on valmis jatkamaan kertomuksen vastaanottajana" (1997b: 49–50; painotus E.I.; huomaa että aikomus = intentio; ja 'A ei aio tehdä X' = 'A aikoo olla tekemättä X'). Yleisemmin: "Dialogipartikkelit toimivat vähintäänkin merkkinä siitä, että niiden esittäjä **ei aio** siirtyä seuraavaksi puhujaksi" (ibidem: 51; painotus E.I.).

Mistä tämä antimentalismi johtuu? Taustalla voivat olla vaikuttamassa behaviorismi, klassinen positivismi, fysikalismi (eli amatöörimäinen halu olla mahdollisimman 'tieteellinen') tai Wittgensteinin myöhäisfilosofian väärin ymmärtäminen (josta on kyllä muitakin esimerkkejä; ks. Itkonen 1983: 243–248, 1998 [1992]: 70). Joka tapauksessa tämä asenne merkitsee paluuta Chomskyn varhaisvaiheeseen: "[My position] will rule out mentalism for what were essentially Bloomfield's reasons, i.e. its obscurity and inherent untestability" (ks. Itkonen 1997: 497–498).

4) Autonomismi/ei-kontekstuaalisuus (Sacks) vs. ei-autonomismi/kontekstuaalisuus (Garfinkel)

Aivan CA:n ytimessä on fundamentaalinen ristiriita Sacksin ja

Garfinkelin välillä, jota CA:n edustajat eivät — omaksi vahingokseen — ole ilmeisestikään pystyneet tiedostamaan.

Sacks: "Now what I'm going to do is taking small parts of a thing and building out from them, because small parts can be identified and worked on without regard to the larger thing they're part of" (ks. Duranti 1997: 267; Goffmanin kommentti: tässä on kyseessä "the sin of noncontextuality, or the assumption that bits of conversation can be analyzed in their own right"). Samalla tässä joko palataan chomskylaisuuteen tai sitten pitäydytään edelleen siinä: "the stress on the **autonomy** of conversational mechanisms aligns conversation analysts with generative grammarians and other structuralist linguists" (Duranti 1997: 267).

Garfinkel: "Lausumien tulkinta rakentuu suhteessa kunkin lausuman kontekstiin. Tähän sisältyy lausuman tarkasteleminen sitä taustaa vasten, kuka sen on sanonut, missä ja milloin, mitä on saatu aikaan sanomalla se, millaisia asioita puhuja on ottanut huomioon lausuman tuottaessaan ja mistä **motiiveista** se on sanottu. Lausuma on näin ollen monimutkaisen **tulkinnallisen päättelyprosessin** lähtökohhta ..." (Heritage 1996 [1984]: 141; huomaa että motiivit = psykologinen selitys). "Sosiologisen aineiston käyttö ja ymmärtäminen nojaa väistämättä tulkintaprosesseihin, joiden laajuutta ja laadullista vaihtelevuutta **ei tunneta** (Garfinkel 1967c, 100–103)" (s.175); Hymesin kommentti: "Methodology" thus refers to modes of practical reasoning used by researcher and subject alike. ... However, the universality and ubiquity of methodological phenomena leads to the view that it is not possible to remedy or repair the presence of practical reasoning in investigations. One gains the impression that all the investigator can do is to collect and exhibit instances" (Gumperz & Hymes, eds., 1972: 304, 306).

Garfinkelin kantaa edustaa mm. Lehtinen (2003: 92): "Vuorovaikutusta tarkastellaan kontekstisidonnaisina toimintoina, aineistolta pyritään kysymään kaiken aikaa: miksi tämä nyt?"

'Miksi-tämä-nyt?' -näkökulman yksipuolinen korostaminen saattaa olla tuhoisaa, sillä sen seurauksena tarkastelun ulkopuolelle siirtyy se sosiaalis-normatiivis-institutionaalinen viitekehys (eli *langue* sanan lajassa mielesä), joka **edeltää** kaikkea mitkä tapahtuu 'tässä-ja-nyt' ja joka eo ipso **mahdollistaa** kaiken 'tässä-ja-nyt' tapahtuvan:

"Wittgenstein antaa seuraavanlaisen esimerkin: Jos kuvittelen, että *a b c* merkitsee 'Sää on kaunis', niin seuraako tästä, että *a*:lla on nyt merkitys 'sää'? Ei, aivan kuten siitä, että kuvittelen, että pöydällä on kirja, ei suinkaan seuraa, että

pöydällä tosiaan on kirja. Ja syy on tietysti se, että ei ole olemassa mitään praksista, so. vakiintunutta eli säännönmukaista (puhe)toimintaa, joka tukisi sitä väitettä, että *a*:lla on tämä tai tuo merkitys" (Itkonen 1999b [1973]: 37).

"If all meaning were to emerge only through discourse, then all meaning would be inchoative or momentaneous. In practice, words would have no dependable utility and dictionaries would be irrelevant and entirely useless. The stable, consensual meanings and patterns evident in cultures, traditions, and natural languages would never come into play. In fact, language and culture would not exist" (Palmer 1996: 39).

Tämä kritiikki on sama kuin se, joka kohdistuu 'poststrukturalistista' tai yleisemmin 'postmodernia' merkityskäsitettä vastaan (ks. Itkonen 1988). Sama kritiikki kohdistuu myös CA:n piirissä esiintyvään (nyansoimattomaan) 'monifunktionaalisuuden' käsitteeseen.

III) CA:n muut metodologiset virheet

1) Väärä itseymmärrys

CA pitää itseään kielitieteen uudistajana ilmeisesti siksi, että se katsoo tuoneensa ensimmäisenä kielitieteeseen käsityksen kielen sosiaalisesta, toiminnallisesta ja interaktionaalisesta luonteesta. Kielitieteellisessä keskustelussa sama käsitys oli kuitenkin tuttu jo yli 30 vuotta sitten:

"**Kielenkäytön** näkökulma sisältää sekä kielen formaalisen aspektin (= kielen muodon) että kielen funktionaalisen aspektin (= kielen tehtävän). ...

Käsiteparin 'formaalinen – funktionaalinen' avulla voidaan antaa yleisempi teoreettinen perustelu kielessä esiintyvälle syntaksin ja semantiikan interdependenssille: syntaksi ei ole syntaksia (= kielen muotoa), mikäli sitä ei voida käyttää viittaamaan kielenulkoiseen todellisuuteen, ts. mikäli sille ei ole olemassa semantiikkaa (= kielen tehtävää). Kielenulkoisen todellisuus ei ole osa kieltä, kuten myöskään se maa, jota lapiolla kaivetaan, ei ole osa lapiota; kuitenkin kielenulkoisen todellisuuden kuvaus on välttämätön osa kielen kuvausta, aivan kuten maan kuvaus on välttämätön osa lapiion kuvausta.

Kielenkäytön teoria (josta tässä on kysymys) on erotettava yksityisten tätä teoriaa eksemplifioivien kielenkäyttötapahtumien kuvauksesta. Kielenkäytön teoria esittää mm. sen totuuden, että kieltä **käyttävät** yksityiset ihmiset yksityisissä tilanteissa. (Toisaalta he **voivat** käyttää kieltä vain siksi, että sen

säännöt ovat ylikielilliset;...). Kieltä, joka on objektiivinen ilmiö, yksityiset ihmiset käyttävät omista subjektiivisista lähtökohdistaan omiin subjektiivisiin tarkoituksiinsa” (Itkonen 1999a [1972]: 30–31; painotus alkutekstissä).

Siitä, että kielenkäyttö on loogisesti primääri aspekti kieltä itseään, seuraa, että loogisesti primääri yksikkö ei ole lause vaan (sääntöjen mukainen) puheakti. ... Puheakti on säännönmukainen teko. Mutta tyypillisenä sosiaalisena tekona se ei ole pelkkä akti vaan pikemminkin **interaktio**, kuten esim. ostaminen (tai myyminen). Koska a) kieltä ei voi erottaa kielenkäytöstä, b) kielenkäyttö koostuu teoista ja c) teon ‘takana’ oleva intentio on sen erottamaton osa, niin puheintentioiden (so. puheintentioiden **tyyppien**) kuvaus on osa kielen loogisesti primääriin aspektin kuvausta. Puhuessaan puhuja omaksuu tai ennakoii kuulijan roolin, kuulijan rooliin taas kuuluu ennakoia puhujan rooli, johon taas kuuluu ennakoia kuulijan rooli jne. Tämä Meadin ja Schutzin toteama ‘peiliefekti’ voisi teoriassa johtaa puhujan ja kuulijan välisten intentioiden ja/tai asenteiden loputtomaan hierarkiaan, mutta käytännössä riittää kaksin- tai kolminkertaisten intentioiden huomioon otto. Puheaktin interaktio-luonne käy ilmi siitä, että puheakti voi epäonnistua joko puhujan tai kuulijaan liittyvien tekijöiden vuoksi” (Itkonen 1999b [1973]: 38–39; toinen painotus lisätty).

Edelleen kielitiede on syntymästään asti kiinnittänyt huomiota puheen sekventiaalisuuteen (tai vieruspareihin) esim. kysymys – vastaus -parien (ja erityisesti vastausten elliptisyyden) kuvauksen yhteydessä.

Ja joka tapauksessa se ekstaattisuutta lähentelevä hurmahenkisyys, jolla CA ylistää itseään, on masentavassa ristiriidassa CA:n tosiasiallisten tutkimustulosten banaalisuuden kanssa (vrt. pääkohta I edellä).

2) ‘Pelkän’ aineiston ylikorostus

Tässä suhteessa mennään paljon pitemmälle kuin ‘aineistokeskeisyydestä’ syytetty fennistiikka (Rapola) konsanaan

3) Puheen sisällön sivuuttaminen

Dunbar: ‘70% of talk = social gossip’, connection with evolutionary theory

4) ‘Naturalistisen havainnoinnin’ periaatteellinen riittämättömyys

Todella esiintyvän puheen/kielen merkitys käy ilmeiseksi vain kun sitä verrataan siihen (ei-havaittavaan, vain intuitiolla tavoitettavaan) kieleen/puheeseen, joka on loogisesti mahdollinen mutta ei esiinny; kielitypologia: Newman & ‘give’ (jo Patanjali, Apollonios)

5) Virheellinen dikotomia: puhe vs. kirjoitus

Vrt. Paninin tarjoama evidenssi; sama argumentti pätee myös mm. Roy Harrisin ‘integrationaalista kielitiedettä’ vastaan

F) **No wish to test the basic CA assumption** “turn-taking is based on the principle ‘no overlaps, no silences’”

a) No turn-taking: Australian Aboriginals

b) Overlaps: Antigua

c) Silences: Lapland

These prima facie counter-examples need **historical-cultural** explanations.

6) **No wish** to make generalizations about coordination of social action, i.e. to see turn-taking as a particular **instance of a more general phenomenon** (Levinson).

7) **No wish** to consider possible **historical antecedents** even when these have been pointed out (= Sibawaihi); no interest in the achievements of other contemporary schools of linguistics

8) **Ethical deficiency**: “since molecules do not think, people do not think either” (cf. Sacks, above); attempts at silencing the criticism (cf. ‘the Finnish CA mafia’)